

УДК 37(091):378.046.091.214.18:378.4(477.54-21)ХНУ

ТАМОЖСЬКА Ірина – доктор педагогічних наук, доцент кафедри освітніх наук, цифрового навчання та академічного підприємництва, Навчально-науковий інститут міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майд. Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0865-2380>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/D-6434-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.10>

Бібліографічний опис статті: Таможська, І. (2024). Освітній компонент «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» у системі професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня (спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»). *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 19 (51), 79–88, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.10>

ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ «ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ (СПЕЦІАЛЬНОСТІ 011 «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ»)

Анотація. У запропонованій статті зазначено мету й завдання вибіркової навчальної дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика», яку вивчають здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (денної / заочної форми навчання) у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Розкрито змістове наповнення тем модуля 1 «Історія педагогіки» («Зародження педагогічної теорії в Україні», «Розвиток педагогічної думки в епоху культурного Відродження України (XVI–XVIII ст.)», «Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XIX ст.», «Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України», «Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.», «Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII–XIX ст.», «Реформаторська педагогіка зарубіжних країн (наприкінці XIX–XX ст.)» та модуля 2 «Педагогічна компаративістика» («Порівняльна педагогіка як галузь педагогічної науки та навчальна дисципліна», «Генеza педагогічної компаративістики: глобальний контекст», «Становлення та розвиток педагогічної компаративістики в Україні», «Системи вищої освіти європейських країн: Великої Британії, Франції, Німеччини, Швеції», «Системи вищої освіти США, Японії, Ізраїлю, Австралії», «Вплив глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на трансформацію вітчизняної вищої освіти»). Наголошено, що освітній компонент «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» забезпечує набуття аспірантами загальних / фахових компетентностей під час засвоєння теоретичного матеріалу, практичної та самостійної роботи. Акцентовано увагу на ефективності завдань як дидактичного засобу, що використовується для самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти під час вивчення дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика». Представлено завдання, розроблені автором відповідно до навчальної мети дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика», які відтворюють предметний і науковий контекст професійної діяльності майбутніх фахівців, спонукають їх до наукового дослідження.

Ключові слова: професійна підготовка, здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня, навчальна дисципліна «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика», загальні / фахові компетентності, завдання.

TAMOZHNSKA Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Educational Sciences, Digital Education and Academic Entrepreneurship, Institute of International Education for Study and Research of V. N. Karazin Kharkiv National University, sq. Svobody, 6, Kharkiv, 61022, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0865-2380>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/D-6434-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.10>

To cite this article: Tamozhnska, I. (2024). Osvitnii komponent «Istoriia pedahohiky ta pedahohichna komparatyvistyka» v systemi profesiinoi pidhotovky здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня (спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки») [Educational component «History of Pedagogy and Pedagogical Comparative Studies» in the system of professional training for doctoral students (third educational-scientific level) (specialty 011 «Educational and Pedagogical Sciences»)]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 19 (51), 79–88, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.10>

EDUCATIONAL COMPONENT “HISTORY OF PEDAGOGY AND PEDAGOGICAL COMPARATIVE STUDIES” IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING FOR DOCTORAL STUDENTS (THIRD EDUCATIONAL-SCIENTIFIC LEVEL) (SPECIALTY 011 “EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL SCIENCES”)

Summary. *The article outlines the aims and objectives of the elective course «History of Pedagogy and Pedagogical Comparative Studies», which is studied by students at the third (educational-scientific) level (full-time/part-time) at V. N. Karazin Kharkiv National University. It reveals the content of Module 1 «History of Pedagogy», which includes topics such as «The Emergence of Pedagogical Theory in Ukraine», «The Development of Pedagogical Thought During the Cultural Renaissance in Ukraine (16th–18th centuries)», «Ukrainian Education and Pedagogy from the Late 18th to the End of the 20th Century», «Revival of the National System of Education and Pedagogy in Independent Ukraine», «Education and Upbringing from Ancient Times to the 17th Century», «Schooling and Pedagogical Thought in Europe from the 17th to the 19th Century», and «Reform Pedagogy in Foreign Countries (Late 19th to 20th Century)» as well as Module 2 «Pedagogical Comparative Studies» content that covers topics such as «Comparative Pedagogy as a Field of Educational Science and an Academic Discipline», «The Genesis of Pedagogical Comparative Studies: Global Context», «The Formation and Development of Pedagogical Comparative Studies in Ukraine», «Higher Education Systems in European Countries: Great Britain, France, Germany, Sweden», «Higher Education Systems in the USA, Japan, Israel, Australia», and «The Impact of Globalization and Euro-Integration Processes on the Transformation of Domestic Higher Education».*

The article emphasizes that the educational component «History of Pedagogy and Pedagogical Comparative Studies» equips doctoral students with general and professional competencies through the assimilation of theoretical material, practical work, and independent study. It highlights the effectiveness of practical activities as didactic tools applied for third-level students' independent work in the framework of the course «History of Pedagogy and Pedagogical Comparative Studies». The article presents practical activities developed by the author in accordance with the educational aims of the course. The above-mentioned activities reflect the subject matter and scientific context of future specialists' professional activities and encourage their engagement in scientific research.

Key words: *professional training, doctoral students at the third educational-scientific level, academic discipline «History of Pedagogy and Pedagogical Comparative Studies», general / professional competencies, practical activities.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Вивчення таких дисциплін, як «Компаративістика», «Порівняльна педагогіка», «Компаративістика у сфері освіти», «Порівняльна педагогіка: історія, теорія, проблематика», «Компаративістика в галузі педагогічної освіти», «Актуальні проблеми в галузі загальної педагогіки, порівняльної педагогіки та історії педагогіки», «Компаративістика вищої

школи у світовому та вітчизняному освітніх просторах», «Історія педагогіки та педагогічної компаративістики» у ЗВО України є підтвердженням того, що постійно відбувається адаптація та вдосконалення освітніх практик для підвищення результатів навчання здобувачів освіти, ефективності діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників. Актуалізація історико-педагогічного

контексту, яким послуговується педагогічна компаративістика для здійснення цілісного й системного порівняльного аналізу освітніх систем у різних країнах із метою сучасного їх узагальнення / інтерпретування, сприяє прогнозуванню перспективних напрямів розвитку української освіти, її освітніх моделей (Таможська, 2024). Науковці наголошують на тому, що вивчення порівняльної педагогіки засвідчує зростання інтересу здобувачів до національної системи освіти, яка інтегрується в європейський освітній простір, сприяє розширенню загально-культурного світогляду, розвитку педагогічного мислення, усвідомленню значимості різних аспектів порівняльної педагогіки у формуванні фахових компетентностей (Чепель, Карпенко, Стинська, 2023). Отже, є доцільним уведення до освітньо-наукової програми «Освітні науки» (третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки») вибіркового компонента «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» для вивчення в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці акцентують увагу на актуальності й значущості історико-педагогічних (Л. Задорожна-Княгницька, Н. Волкова, В. Вихрущ) та порівняльно-педагогічних (О. Карпенко, О. Локшина, А. Сбруєва, С. Сисоєва, В. Стинська, М. Чепель, Г. Щука) знань для національної вищої педагогічної освіти, розглядають питання теоретичних засад порівняльно-педагогічних досліджень освітніх систем різних країн, спрямованих на вивчення стану / закономірностей / тенденцій розвитку педагогічної теорії і практики виховання та освіти в різні історичні періоди, зважаючи на національний / європейський / глобальний контексти, а також на визначені форми, шляхи й певні межі «транслявання» світового досвіду в педагогічні науки й освітні практики. Отже, позиціонуємо думку, що поглиблення змісту освіти відбувається засобом порівняльної (компаративістської) педагогіки та завдяки вивченню історії педагогіки.

Мета статті – розкрити зміст вибіркового освітнього компонента «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» у професійній підготовці здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»).

Виклад основного матеріалу. У структурно-логічній схемі освітньо-наукової програми «Освітні науки» (третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (галузь знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки») подається перелік вибіркового навчальних дисциплін («Історія педагогіки та педагогічна компаративістика», «Психологія та педагогіка кар'єрного зростання», «Формальна, неформальна, інформальна, тіньова освіта», «Педагогіка здоров'язбереження», «Використання штучного інтелекту в освіті», «Міжнародний діловий етикет», «Попередження професійного вигорання», «Теорія та методика виховної роботи в школі», «Лідерство та тимбілдинг», «Цифрові сервіси та застосунки в науково-педагогічних дослідженнях», «Підприємництво і галузі освіти», «Академічна англійська / французька / німецька / китайська / українська (для іноземців) мова») для денної / заочної форми навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, який із анотаціями розміщується на сайті освітнього закладу. Зауважимо, що в постанові Кабінету Міністрів України № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (23.03.2016) (зі змінами від 19.05.2023 року; № 502) зазначено, що в індивідуальному навчальному плані повинен міститися перелік дисциплін за вибором здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (обсягом не менше 25 % від кількості кредитів освітньої компоненти ЄКТС) (Про затвердження...; 2016). Дисципліну «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» можуть обрати у вибірковій частині освітньо-наукової програми «Освітні науки» здобувачі ступеня доктора філософії (PhD) для вивчення, зважаючи на свої наукові інтереси й обрану проблему дослідження, яка відповідає спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» є вивчення, узагальнення й порівняльний аналіз педагогічного досвіду в галузі освіти в національному, європейському та глобальному контекстах, а також формування в майбутнього педагога-дослідника готовності до порівняльного аналізу системи вищої освіти різних країн.

Вибірковий освітній компонент «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика»

освітньо-наукової програми «Освітні науки» (третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки») забезпечує набуття здобувачами загальних / фахових компетентностей, які є «динамічним набором» знань, навичок та цінностей, необхідних для ефективної професійної й соціальної діяльності, особистого розвитку майбутніх фахівців (Tamozhska, Rud, Medynskyi, Polukhtovych, Kuzemko & Rudenko-Kraievskaya, 2024), як-от: 1) здатність до узагальнень, аналізу, синтезу та мислення (абстрактного / критичного) для розуміння досліджуваних педагогічних явищ / процесів, установлення причинно-наслідкових зв'язків між ними; 2) здатність розуміти ціннісні освітні пріоритети (національні / європейські / загальноосвітні), вимоги до реалізації освіти в сучасному глобалізованому світі; 3) здатність до опанування педагогічної термінології, оволодіння системними знаннями в галузі філософії освіти, методології та педагогіки щодо сучасних освітніх тенденцій, інноваційних освітніх методик / технологій, основних педагогічних теорій / концепцій, методології педагогічного дослідження; 4) здатність на основі вивчення історії педагогіки й компаративістської педагогіки виявляти актуальні теоретичні / практичні напрацювання в освітній галузі вітчизняних і зарубіжних учених, виокремлювати перспективні напрями творчого використання доробку в системі освіти України; 5) здатність педагогічно обґрунтовано здійснювати освітній процес у вищій школі, обирати / упроваджувати оптимальні для конкретної освітньої ситуації традиційні / інноваційні освітні методики, технології, методи та форми навчання для формування в здобувачів компетентностей (освітніх / педагогічних / наукових) та активізації їхнього професійно-особистісного розвитку; 6) здатність дотримуватися в діяльності (навчальній / фаховій) норм професійної етики, орієнтуватися на цінності (національні / загальнолюдські).

Програма навчального курсу «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» складається з таких змістовних модулів: «Історія української школи та педагогіки», «Історія зарубіжної школи та педагогіки», «Теоретико-методологічні засади педагогічної компаративістики», «Системи вищої освіти провідних країн світу: їх структура та організація», у яких виокремлено теми та основні положення для вивчення (див. таблиці 1–2).

Під час вивчення зазначених тем із дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» передбачено ознайомлення майбутніх педагогів з найбільш відомими персоналіями в галузі освіти та їхнім внеском у розвиток української педагогічної теорії та педагогічної компаративістики, наукове обговорення історичних / методологічних аспектів компаративних освітніх досліджень, сучасних стратегій / тенденцій розвитку освіти, освітніх теорій / практик, освітньої системи / інституції, реформ / інновації в галузі освіти.

Самостійна робота (виконання завдань) у контексті освітнього компонента «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» є логічним продовженням навчальної діяльності, яка забезпечує набуття аспірантами визначеного рівня загальної та фахової компетентності. Завдання до змістовних модулів дисципліни, розроблені зважаючи на освітній і науковий аспекти діяльності здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (Таможська, 2024).

Приклади завдань до модуля «Історія педагогіки».

Завдання 1. Розкрийте основні проблеми, висвітлені в пам'ятках педагогічної думки Київської Русі (до теми «*Зародження педагогічної теорії в Україні*»).

Завдання 2. Чому Г. Смотрицького науковці називають «феноменом інтелектуального лідерства доби українського Відродження»? Обґрунтуйте свою думку (до теми «*Розвиток педагогічної думки в епоху культурного відродження України (XVI–XVIII ст.)*»).

Завдання 3. I. Укладіть анотований список статей, відгуків і рецензій із педагогічної проблематики, автором яких був І. Франко.

II. Ознайомтеся зі змістом дисертаційного дослідження «Теоретичні і методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів в університетах України (друга половина XIX – початок XX століття)» (Таможська, 2020) та складіть порівняльну таблицю «Освітньо-наукова діяльність в Університеті Св. Володимира, Харківському та Новоросійському університетах (другої половини XIX – початку XX ст.)» (до теми «*Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XX ст.*»).

Завдання 4. Презентуйте роботу одного з Всеукраїнських з'їздів працівників освіти (1992; 2001; 2011) (до теми «*Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України*»).

Таблиця 1

Тематичний план модуля 1 «Історія педагогіки»

Змістовний модуль	Тематика модуля. Змістовне наповнення тем
Історія української школи та педагогіки	<p><i>Тема 1.</i> Зародження педагогічної теорії в Україні. Історія педагогіки як наука. Виховання та навчання в первісних / родових племенах на території України. Виховання, освіта та педагогічна думка в Україні часів Київської Русі (особливості виховання в прадавніх слов'ян, зародження писемності; передумови розвитку освіти; типи шкіл, зміст / методи навчання). Пам'ятки педагогічної думки Київської Русі. Стан освіти в період розпаду Київської Русі й культурного занепаду.</p> <p><i>Тема 2.</i> Розвиток педагогічної думки в епоху культурного Відродження України (XVI–XVIII ст.). Історичні передумови українського Відродження. Загальна характеристика розвитку шкільництва. Особливості організації / діяльності братських шкіл та їхня роль у формуванні національної самосвідомості, розвитку культури. Перші вищі заклади освіти (Києво-Могилянська та Острозька академії). Українські колегіуми. Козацька педагогіка. Особливості розвитку освіти Лівобережної та Правобережної України другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Педагогічна думка епохи Відродження. Педагогічні погляди освітніх та громадських діячів XVI–XVIII ст. (І. Федорова, Г. Смотрицького, М. Смотрицького, І. Вишенського, І. Борецького, С. Полоцького, П. Поповича-Гученського, Д. Туптала, К. Острозького, П. Могили).</p> <p><i>Тема 3.</i> Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XX ст. Освіта в Україні другої половини XVIII – початку XIX ст. Перший український університет (1805; Харків). Педагогічна концепція Г. Сковороди. «Сродність праці» людини як основа її щастя. Просвітницька діяльність Кирило-Мефодіївського товариства (1845). Громадсько-політичний рух 50–60 років XIX ст. та його вплив на розвиток школи й освіти. Характеристика системи освіти України наприкінці XIX – на початку XX ст. Діяльність організації «Прогрес» (1898; Львів). Київський університет (1834). Навчальні заклади підвищеного типу. Учительські семінарії. Харківська жіноча недільна школа (1878). Фребелівський дворічний педагогічний інститут (1907–1920). Україномовне періодичне педагогічне видання «Світло» (1910–1914; Київ).</p> <p>Освіта на західноукраїнських землях. Відкриття кафедр: української мови (1851), української історії (1898) у Львівському університеті з ініціативи М. Грушевського. М. Шашкевич (1811–1843) – борець за відродження української мови. Г. Врецьона (1839–1901) – педагог, освітній діяч, редактор та видавець «Шкільного часопису». Ю. Федькович (1834–1888) – організатор системи освіти на Буковині, прихильник нової дидактики. А. Волошин (1874–1946) – громадсько-політичний діяч Закарпаття, директор Ужгородської учительської семінарії, редактор і видавець української газети «Наука».</p> <p>Розвиток педагогічної думки в другій половині XVIII – першій половині XIX ст.: Г. Сковорода (1722–1794), І. Котляревський (1769–1838), Т. Шевченко (1814–1861), П. Куліш (1819–1897). Культурно-освітня діяльність членів гуртка «Руська трійця» (М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького), О. Духновича (1803–1865). Педагогічна система К. Ушинського.</p> <p>Розвиток педагогічної думки в другій половині XIX – на початку XX ст.: М. Пирогов (1810–1881), М. Корф (1834–1883), Х. Алчевська (1841–1920), Ю. Федькович (1834–1888), Б. Грінченко (1863–1910), М. Коцюбинський (1864–1913), С. Васильченко (Панасенко) (1879–1932), І. Франко (1856–1916), Леся Українка (Л. Косач-Квітка) (1871–1913), Т. Лубенєць (1855–1936).</p> <p>Освіта в Україні в XX ст. Педагогічні погляди / спадщина / діяльність П. Блонського, А. Макаренка, Г. Ващенко, В. Сухомлинського.</p> <p><i>Тема 4.</i> Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України. Утвердження демократичних державно-громадських засад освіти й виховання. Структура системи освіти. Мета, завдання, зміст, тенденції розвитку. Напрями модернізації системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Утвердження шляхів та засобів національного виховання молоді. Нормативні документи в галузі освіти</p>
Історія зарубіжної школи та педагогіки	<p><i>Тема 1.</i> Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст. Школа та педагогічна думка за часів Античності. Системи освіти Спарти та Афін: порівняльна характеристика. Виховання, освіта й педагогічна думка в Давньому Римі. Педагогічна діяльність та наукові ідеї Сократа, Платона, Арістотеля, Цицерона, Квінтіліана. Загальна характеристика епохи Середньовіччя. Освітньо-виховна практика та педагогічна думка в епоху європейського Середньовіччя. Типи виховних систем (церковна, лицарська, бюргерська, стихійна), шкільний становий характер освіти жінок. Європейські університети: історія становлення, зміст освіти, особливості управління та діяльності. Педагогічна думка Середньовіччя. Учені-схоласти (Ф. Аквінський, П. Абеляр). Схоластика, її вплив на зміст / методику навчання. Умови виникнення та загальна характеристика епохи Відродження (XIV–XVI ст.). Педагогіка епохи гуманізму: основні її ознаки. Школа й педагогічна думка епохи Відродження. Теорія й практика педагогів-гуманістів (В. Фельтре, Ф. Рабле, Е. Роттердамського, М. Монтень, Т. Мор, Т. Кампанелли). Розвиток освіти в епоху Реформації. Єзуїтські школи та колегіуми. Педагогічна думка епохи Реформації. Теоретики й практики педагогіки: М. Лютер, Ф. Меланхтон, Й. Штурм. Гуманізм педагогічної системи Я. А. Коменського (1592–1670).</p> <p><i>Тема 2.</i> Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII–XIX ст. Англійська педагогіка XVII ст. Педагогічна концепція Джона Локка (1632–1704). Французьке просвітництво XVIII ст.: Клод-Адріан Гельвецій (1715–1771), Дені Дідро (1713–1784). Ідея вільного виховання, вікова періодизація Жан-Жака Руссо. Проблеми народної освіти в період французької революції наприкінці XVIII ст. Народна освіта в країнах Західної Європи XVII–XVIII ст. Белл-Ланкастерська система навчання. Вплив ідей класичної німецької (І. Кант, Ф. Гегель) та англійської (Г. Спенсер, Т. Гекслі) філософії на розвиток педагогіки XIX ст. Й. Песталоцці – основоположник теорії та методики початкового навчання рідної мови, арифметики, елементарної геометрії, географії. Розвиток філантропізму / неогуманізму в Німеччині. Педагогічна концепція природовідповідної / культуровідповідної освіти А. Дістервега. Педагогічна теорія Й. Ф. Гербарта. Педагогічне вчення Ф. Фрйбеля.</p> <p><i>Тема 3.</i> Реформаторська педагогіка зарубіжних країн наприкінці XIX–XX ст. Педагогічна теорія та практика зарубіжних країн: нові тенденції. Традиційна школа: її модернізація та модифікація. Освіта й виховання: гуманістичні засади. Характеристика основних наукових напрямів у зарубіжній реформаторській педагогіці (теорія «громадського виховання» і «трудової школи»), теорія «вільного» виховання, експериментальна педагогіка, педагогіка особистості, теорія «нового» виховання і «нових» шкіл, вальдорфська педагогіка). Прагматична педагогіка Дж. Дьюї. Рух нового виховання (М. Монтессорі, С. Френе). Ідея цілісного виховання Р. Штейнера</p>

Таблиця 2

Тематичний план модуля 2 «Педагогічна компаративістика»

Змістовний модуль	Тематика модуля. Змістове наповнення тем
Теоретико-методологічні засади педагогічної компаративістики	<p><i>Тема 1.</i> Порівняльна педагогіка як галузь педагогічної науки та навчальна дисципліна. Порівняльна педагогіка як галузь наукового знання. Об'єкт, предмет, мета, завдання, функції порівняльної педагогіки, її значення для педагогічної теорії та практики. Внутрішньпедагогічні / міждисциплінарні зв'язки порівняльної педагогіки. Основні поняття порівняльної педагогіки. Методологічні підходи, принципи, методи, джерела досліджень у галузі порівняльної педагогіки.</p> <p><i>Тема 2.</i> Генеза педагогічної компаративістики: глобальний контекст. Педагогічна компаративістика: передумови виникнення, основні етапи. «Нарис та попередні нотатки до дослідження з порівняльної педагогіки» («Esquisse et vues preliminaires d'un Ouvrage sur l'education comparee») (1817) Марка-Антонія Жюльєна (Паризького) – фундатора компаративістської педагогіки. Періодизація розвитку педагогічної компаративістики в баченні зарубіжних / українських науковців. Основні концепції порівняльної педагогіки в історичному розвитку. Визначні вчені-компаративісти та їхній внесок у розвиток порівняльної педагогіки. Все-світня рада товариств порівняльної педагогіки (World Council of Comparative Education Societies – WCCES) (1970). Міжнародні / європейські науково-дослідні центри з порівняльної педагогіки. Компаративістичні педагогічні видання. Сучасні тенденції розвитку порівняльно-педагогічних досліджень. Міжнародні рейтинги («Вебометрікс», «Таймс», «Шанхайський», «К'ю Ес») як дієві інструменти для порівняльного аналізу статистичних даних різних індикаторів у визначенні найвищого університетського потенціалу.</p> <p><i>Тема 3.</i> Становлення й розвиток педагогічної компаративістики в Україні. Витоки національної педагогічної компаративістики. Основні етапи розвитку вітчизняної порівняльної педагогіки. Часопис «Шлях освіти» (1922). Внесок О. Музиченка, С. Ананьїна, С. Русової в становлення української компаративістики. Професіоналізація порівняльної педагогіки. Дослідницькі центри компаративістики при НАПН України та ЗВО. «Порівняльно-педагогічні студії» (2009), «Порівняльна професійна педагогіка» (2011) – спеціалізовані наукові видання для підвищення академічної якості порівняльних / міжнародних досліджень освіти. Українська асоціація викладачів та дослідників європейської інтеграції (APREI) (2015). Міжнародні науково-практичні конференції «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта», «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» – ефективний засіб для обміну досвідом / презентації напрацювань українських компаративістів. Програма Еразмус+ в Україні: новий етап (2021–2027). Міждисциплінарний вимір компаративних досліджень українських науковців у галузі педагогічної освіти, їх актуальність. Методологічні орієнтири українських компаративістів: концепції І. Тарасенко, Г. Степаненко, М. Красовицького. Елементи порівняльного дослідження у кваліфікаційних наукових роботах різного рівня (магістерських, докторських)</p>
Системи вищої освіти провідних країн світу: їх структура та організація	<p><i>Тема 1.</i> Системи вищої освіти європейських країн: Великої Британії, Франції, Німеччини, Швеції. Реформування системи освіти та її структура. Особливості управління та фінансування системою освіти. Вступ до ЗВО. Вища освіта. Особливості інтернаціоналізації вищої освіти. Європейські принципи вдосконалення навчання / викладання. Критерії та показники оцінювання якості систем вищої освіти в контексті цілей / стратегій ЄС. Провідні університети. Порівняльні аспекти розвитку вищої освіти у Великій Британії, Німеччині, Франції та Швеції. Ради університетських фондів (Англії, Шотландії, Уельсу). Агентство з гарантування якості у вищій освіті Великої Британії (Quality Assurance Agency for Higher Education). Рада фінансування вищої освіти Англії (Higher Education Funding Council for England). Рівні управління системою освіти Німеччини (федеральний, суб'єктно-федеральний, муніципальний). Державні / приватні німецькі вищі заклади освіти. Гумбольдська модель німецьких університетів. Акредитаційна рада (Akkreditierungsrat). Німецька служба академічних обмінів. Великі / малі університети у Франції. Демократичність – основний принцип розвитку французької вищої освіти. Національний центр наукових досліджень. Агенція оцінювання наукових досліджень та вищої освіти (Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur). Шведські центри безперервної освіти. Національне агентство з вищої освіти Швеції. Канцелярія університету (Universitetskanslersämbetet).</p> <p><i>Тема 2.</i> Системи вищої освіти США, Японії, Ізраїлю, Австралії. Реформування системи освіти та її структура. Фінансування та управління вищою освітою. Вступ до ЗВО. Вища освіта. Провідні університети. Напрями розвитку освітньої системи США, Японії, Ізраїлю, Австралії. Роль міжнародних організацій у здійсненні порівняльного аналізу якості навчання в глобальному контексті. Порівняльний аналіз американської, японської, ізраїльської та австралійської освітніх моделей. Професійні школи в США. Професійні освітні ступені. Технологічні інститути. Вплив штату на розвиток вищої освіти. Національна стратегія освіти США та її складові. Японські університети повного / прискореного циклу. Технічні інститути. Система корпоративного навчання в Японії. Адміністративні рівні освітньої системи Ізраїлю (Міністерство освіти, регіональні освітні адміністрації, заклади освіти). Ради з питань вищої освіти та їхні повноваження. Автономія австралійських університетів. Департамент освіти, зайнятості та трудових відносин (Department of Education, Employment and Workplace Relations). Ступені вищої освіти Австралії. Агенція якості та стандартів вищої освіти (Tertiary Education Quality and Standards Agency Act).</p> <p><i>Тема 4.</i> Вплив глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на трансформацію вітчизняної вищої освіти. Римське міністерське комюніке: розвиток вищої освіти до 2030 року (19.11.2020). Реалізація принципів розвитку Європейського простору вищої освіти в ЗВО України. Стратегія інтернаціоналізації ЗВО. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, європейська / національна системи забезпечення якості вищої освіти – інструменти для академічної мобільності. Організаційні засади інклюзивного навчання в ЗВО. Заходи кафедри ЮНЕСКО в українських ЗВО для посилення між-кафедральної координації, підвищення рівня мережевого співробітництва, розширення партнерських зв'язків, створення спільних майданчиків для міждисциплінарного діалогу. Проект Закону України «Про освіту дорослих» (12.01.2023). Цифрова трансформація освіти і науки України. Двомовний розділ вебсайту МОН «Підтримка освіти і науки України під час війни» для розміщення актуальної інформації про невідкладні потреби системи освіти й науки та пріоритетні завдання секторальної політики. Адвокація ініціювання санкцій / інших типів обмежень з боку міжнародних партнерів щодо співпраці з представниками країни-агресора. Міжнародні проекти, які сприяють модернізації та розвитку ЗВО. Заклади вищої освіти України – учасники Програми Європейського Союзу Еразмус+. Реалізація проекту «Жан Моне Модуль». ЗВО України в міжнародних асоціаціях. Твінінг – програма «Ініціатива Єднання», спрямована на встановлення партнерських відносин між університетами України, Великої Британії та ЄС. ЗВО в складі консорціуму з реалізації українсько-чеського проекту «Зміцнення потенціалу педагогічних університетів в Україні». Напрями роботи проекту Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA) в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Пріоритети в плануванні та впровадженні освітньої політики в Україні</p>

Завдання 5. Порівняйте принципи афінської й спартанської системи виховання (до теми «Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.»).

Завдання 6. Визначте спільне й відмінне в педагогічних поглядах французьких просвітителів Д. Дідро та К. Гельвеція, заповнивши таблицю (див. таблицю 3) (до теми «Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII–XIX ст.»).

Таблиця 3

**Педагогічні погляди
французьких просвітителів**

	Д. Дідро	К. Гельвецій
Спільне		
Відмінне		

Завдання 7. Презентуйте ідеї цілісного виховання Р. Штейнера (до теми «Реформаторська педагогіка зарубіжних країн (наприкінці XIX–XX ст.)»).

Приклади завдань до модуля «Педагогічна компаративістика».

Завдання 1. Створіть асоціативні ряди для визначення тематичної групи, пов'язаної з педагогічною компаративістикою (до теми «Порівняльна педагогіка як галузь педагогічної науки та навчальна дисципліна»).

Завдання 2. I. Створіть ментальну карту «Еволюція компаративістики: світовий вимір».

II. Визначте спільне й відмінне в напрямках діяльності Товариства порівняльної та міжнародної освіти Канади та Британської асоціації міжнародної та порівняльної освіти (до теми «Генеza педагогічної компаративістики: глобальний контекст»).

Довідка для здобувача освіти. 1. Сайт Товариства порівняльної та міжнародної освіти Канади (Comparative and International Education Society of Canada). URL: <https://ciescanada.ca/>. 2. Сайт Британської асоціації міжнародної та порівняльної освіти (British Association of International & Comparative Education). URL: <https://baice.ac.uk/> (Таможська, 2023).

Завдання 3. Презентуйте роботу структурних підрозділів Національної академії педагогічних наук України (відділу порівняльної педагогіки, відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих) за алгоритмом: *назва структурного підрозділу → компаративістичні напрями педагогічних досліджень, міжнародна діяльність → професійний*

розвиток педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників структурного підрозділу (громадська / міжнародна / наукова / проектна / освітня діяльність). Що є спільним / відмінним у роботі структурних підрозділів (до теми «Становлення та розвиток педагогічної компаративістики в Україні»).

Довідка для здобувача освіти. 1. Сайт відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України. URL: <https://comparlab.org.ua/>. 2. Сайт відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. URL: <http://ipood.com.ua/viddil-zarubijnih-sistem-pedagogichno-osviti-i-osviti-doroslih/>.

Завдання 4. I. Складіть порівняльну таблицю освітніх систем Франції та Німеччини за алгоритмом: *реформування → структура → управління → фінансування → вступ до ЗВО → законодавчі документи в галузі освіти → вища освіта → позиціонування ЗВО за міжнародними рейтингами.* Додайте до алгоритму критерії порівняння освітніх систем. Визначте спільне / відмінне в освітніх системах країн.

II. Опрацюйте статтю «Functioning and development of national and European adult education systems: a comparative aspect» («Функціонування та розвиток національної та європейської систем освіти дорослих: компаративний аспект») (Таможська, Куліш, 2023) та створіть до неї структуровану порівняльну таблицю.

III. На основі аналізу наукових джерел доповніть подану інформацію.

Науковці фіксують такі сучасні світові тенденції в педагогічній освіті: 1) переважний акцент на професійному розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників, формуванні спеціальних професійних навичок; 2) запровадження в освітніх закладах експериментальних програм, спрямованих на розвиток у педагогічних та науково-педагогічних працівників реляційних, дослідницьких, соціокультурних та лідерських компетенцій на основі активного навчання, що інтегруються в соціокультурний простір освітнього закладу; 3) зосередженість державної політики на освіті, заснованій на дослідницькій діяльності; 4) використання / запровадження концепції професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників для дизайну програм / реалізації цього педагогічного феномена в освітній галузі;

5) налагодження ефективної співпраці між університетами та загальноосвітніми школами / дошкільними закладами; 6) запровадження державних ініціатив для підвищення статусу вчительської професії, збільшення програм педагогічної освіти (Таможська, Куліш, 2023) (до теми «*Системи вищої освіти європейських країн: Великої Британії, Франції, Німеччини, Швеції*»).

Завдання 5. Складіть порівняльну таблицю освітніх систем США / Великої Британії, Японії / Австралії, зважаючи на національні особливості в їх організації. Визначте, на які напрями міжнародної діяльності орієнтуються ЗВО цих країн (до теми «*Системи вищої освіти США, Японії, Ізраїлю, Австралії*»).

Завдання 6. I. Ознайомтеся з матеріалами ініціативи «Підтримка вищої освіти в Україні: реакція університетів на війну», розміщеними на вебсайті Європейської асоціації університетів (EUA). Структуруйте інформацію в такій послідовності: *пропозиція / рекомендація* → *реалізація пропозиції / рекомендації* → *напрями діяльності (освітньої / наукової) університету* → *реалізація заходу, очікувані результати*. Назвіть напрями міжнародної діяльності ЗВО Харківщини.

II. Ознайомтеся з матеріалами звіту «Порівняння Європейської рамки кваліфікацій та Національної рамки кваліфікацій України» (15.01.2023). Оберіть ключові теми для їхнього порівняння. Презентуйте результати свого дослідження у вигляді інформаційної графіки / структурованої таблиці.

Ключові теми для порівняння Європейської рамки кваліфікацій (ЄРК) та Національної рамки кваліфікацій України (української НРК): 1) завдання; 2) сфера застосування; 3) рівні та відповідні дескриптори до них; 4) підходи до результатів навчання; 5) підтвердження результатів неформального / інформального навчання; 6) забезпечення якості освіти; 7) визнання іноземних кваліфікацій; 8) структура / механізми управління; 9) комунікація, помітність, прозорість, доступ до інформації; 10) прозорість процесу (до теми «*Вплив глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на трансформацію вітчизняної вищої освіти*»).

III. Ознайомтеся з навчальною програмою міжнародного підвищення кваліфікації (вебінару) наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників «Інтерактивні технології змішаного навчання при підготовці

магістрів та здобувачів доктора філософії (PhD) у країнах ЄС та Україні», організованого ГО «Міжнародна фундація науковців та освітян» (Україна) (International educators and scholars foundation – IESF) та Науково-дослідним Інститутом Люблінського науково-технологічного парку (Польща) (Instytut Badawczo-Rozwojowy Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego).

Довідка для здобувача освіти. Тематика навчальної програми: «Сучасна освіта та нові освітні технології: досвід країн ЄС», «Інтерактивні хмарні технології. Технології змішаного навчання», «Технології SMART в освіті», «Основні типи комунікативної взаємодії в мережі «Інтернет». Вебконференція (інтернет-конференція)», «Гейміфікація освіти – практичні ігри та інтерактивні способи залучення учнів до навчальної діяльності. Змішане навчання: як ефективно поєднувати онлайн та офлайн в інтерактивному навчанні на платформах Zoom та Moodle», «Програмоване та адаптивне навчання».

У чому полягає відповідність / не відповідність тематики програми заявленій темі міжнародного підвищення кваліфікації наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників. Запропонуйте теми для цієї програми та запишіть до них план. Обґрунтуйте свій вибір.

Доцільно зазначити, що завдання, розроблені автором, для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» сприяють забезпеченню в майбутніх педагогів-дослідників здатності застосовувати компаративістичний підхід: 1) для порівняння освітніх систем провідних країн світу, національних освітніх практик; 2) для визначення спільного й відмінного, наприклад, у діяльності товариств / асоціацій порівняльної та міжнародної освіти, у поглядах французьких просвітителів, в афінській і спартанській системах виховання; 3) для опрацювання змісту документів, наприклад, звіту «Порівняння Європейської рамки кваліфікацій та Національної рамки кваліфікацій України».

Висновки. Вибірковий освітній компонент «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» є інтегрованим доповненням до обов'язкових навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх докторів філософії із спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Вивчення змістовних модулів («Історія української школи та педагогіки», «Історія

зарубіжної школи та педагогіки», «Теоретико-методологічні засади педагогічної компаративістики», «Системи вищої освіти провідних країн світу: їх структура та організація») професійно-орієнтованої навчальної дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» сприяє формуванню в здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: 1) цілісної системи поглядів щодо здобутків історії педагогічної думки, національної освіти, яка є основою як для розвитку особистості, так і для суспільства, нації та держави; 2) системи знань (історичних витоків / тенденцій розвитку педагогічної компаративістики на різних етапах суспільного поступу в національному / європейському / глобальному контекстах). Крім цього, корелятивність

теоретичного матеріалу й практичних завдань до тем модулів позитивно впливає на формування дослідницьких умінь, розширення педагогічного світогляду, збагачення фахового вокабуляру аспірантів основними категоріями й поняттями з історії педагогіки та педагогічної компаративістики (історико-педагогічне знання, історико-педагогічний процес, об'єкт / предмет історії педагогіки, педагогічна думка, компаративістика, порівняльна педагогіка / компаративістика в освіті / педагогічна компаративістика, компаративістика вищої освіти, міжнародна порівняльна педагогіка, предмет / завдання / генеза / концепції порівняльної педагогіки, професіоналізація порівняльної педагогіки, компаративне педагогічне дослідження).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>
2. Таможська І. В. Самостійна робота здобувачів третього рівня вищої освіти під час вивчення теми «Генеза педагогічної компаративістики : глобальний контекст» з історії педагогіки та педагогічної компаративістики. *Світ дидактики : дидактика в сучасному світі* : III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (07–08 листопада 2023 року, м. Київ). Київ, 2024. С. 364–366.
3. Таможська І. В. Теоретичні і методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів в університетах України (друга половина XIX – початок XX століття) : автореферат докт. пед. наук : 13.00.01. Полтава, 2020. 647 с.
4. Таможська І. В., Куліш С. М. Сучасні світові тенденції педагогічної освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 17. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.4>
5. Чепіль М. М., Карпенко О. Є., Стинська В. В. Роль порівняльної педагогіки у підготовці магістрів за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки». *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Том 2. С. 28–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2.5>
6. Tamozhska I., Rud O., Medynskiy S., Polukhtovych T., Kuzemko N., & Rudenko-Kraievskaya N. The Educational Paradigm as a Conceptual Model of Developing Competencies During Learning. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(2). 2024. 152–164. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/851>
7. Tamozhska I., Lehan I., Shcherbak I., Suprun D., & Hryhorenko T. Functioning and development of national and European adult education systems : a comparative aspect. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, Vol. 15 (40). 2023. 45–61. DOI: <https://doi.org/10.18316/rcd.v15i40.11275>

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh) : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.03. 2016 r. № 261 [On the Approval of the Procedure for training postgraduates pursuing the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Sciences in higher education institutions (research institutions) : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 23, 2016, № 261]. (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
2. Tamozhska, I. V. (2023). Samostiina robota zdobuvachiv tretoho rivnia vyshchoi osvity pid chas vyvchennia temy «Henezha pedahohichnoi komparatyvistyky : hlobalnyi kontekst» z istorii pedahohiky ta pedahohichnoi komparatyvistyky. [Postgraduate students' independent work when studying the topic «The Genesis of Pedagogical Comparative Studies : Global Context» in the History of Pedagogy and Pedagogical Comparative Studies]. *Svit dydaktyky : dydaktyka v suchasnomu sviti : III Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf – The world of didactics : didactics in the contemporary world : 4th International Scientific and Practical Internet-Conference*. Kyiv, 364–366 [in Ukrainian].
3. Tamozhska, I. V. (2020). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky nauково-pedahohichnykh kadriv v universytetakh Ukrainy (druga polovyna XIX – pochatok XX stolittia) : avtoreferat dokt. ped. nauk [Theoretical and

Methodological Foundations of Training Scientific Pedagogical Staff at Ukrainian Universities (late XIXth – early XXth century) : doctoral thesis]. Poltava, 647 [in Ukrainian].

4. Tamožhska, I. V., & Kulish, S. M. (2023). Suchasni svitovi tendentsii pedahohichnoi osvity [Modern world trends in pedagogical education]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoj oblasnoj humanitarno-pedahohichnoi akademii im. Tarasa Shevchenka. Serii : Pedahohichni nauky – Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy. Pedagogical Sciences*, 17, 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.4> [in Ukrainian].

5. Chepil, M. M., Karpenko, O. Ye., & Stynska, V. V. (2023). Rol porivnialnoi pedahohiky u pidhotovtsi mahistriv za spetsialnistiu «Osvitni, pedahohichni nauky» [The role of comparative pedagogy in masters' training of the specialty «Educational and pedagogical sciences»]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 58, 2, 28–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2.5> [in Ukrainian].

6. Tamožhska, I., Rud, O., Medynskyi, S., Polukhtovych, T., Kuzenko, N., & Rudenko-Kraievskya, N. (2024). The Educational Paradigm as a Conceptual Model of Developing Competencies During Learning. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(2), 152–164/ DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/851>

7. Tamožhska, I., Lehan, I., Shcherbak, I., Suprun, D., & Hryhorenko, T. (2023). Functioning and development of national and European adult education systems : a comparative aspect. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, 15 (40), 45–61. DOI: <https://doi.org/10.18316/rcd.v15i40.11275>